

ОЦІНКА КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ В ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

Тимчук В.М., к.с.г.н., Токарь І.В., к.с.г.н.

Інститут рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН

Осіпова Л.С., к.с.г.н., доц.

ХНТУСГ імені Петра Василенка

В статті проаналізовані основні чинники трансферу технологічних інновацій в галузі рослинництва. Виділено ключові моменти та підходи щодо переходу на рівень стандартизованих сировинних ресурсів та трансфер цілісних технологій.

Постановка проблеми. На відміну від інших галузей народного господарства в АПК ще недостатньо відпрацьованими та адаптованими є відповідні підходи та механізми ефективної реалізації потенціалу наукоємної продукції як провідної складової трансферного процесу. Згідно розробленого раніше алгоритму І⁴ умовою ефективного трансферу є органічне поєднання інтелектуальних чинників, інформації, обігу та користування інноваціями, залучення інвестицій та інтеграція. З іншого боку технології як найбільш сконцентрований об'єкт трансферу мають містити достатній рівень компенсаторики і забезпечувати стаке отримання задекларованого кінцевого результату.

В системі практичного переходу на рівень трансферу цілісних технологій або їх елементів одну з провідних позицій має займати система що базується на конкурентоспроможній та інноваційній основі створеної в рамках наукового процесу наукоємної продукції. На сьогодні ординарне надання консультативної допомоги з позицій діючих технологій вже не може в повній мірі забезпечити для виробничника (акцептора) стаке отримання кінцевих результатів (рівень врожайності, економічної ефективності тощо).

За результатами проведеного моніторингу рівня ефективності використання складових технологій в галузі рослинництва на рівні Харківської області встановлено, що по більшості основних культур (об'єктів комерційного використання) реалізація генетичного потенціалу продуктивності (РГПП) становить близько 45-55 % і тільки по окремим сягає 60 % при потенційному рівні РГПП 70-80 %. При цьому сегмент агровиробників реально готових до повноцінного трансферу технологій на сьогодні ще не є визначальним. В нинішніх умовах тільки за рахунок підвищення рівня РГПП, технологічної дисципліни та системи організаційних заходів може відбутися створення необхідних умов і попиту на трансфер цілісних технологій. В цьому сенсі виникає досить гостре питання щодо підвищення ефективності використання об'єктів трансферу як дієвого виробничого ресурсу.

В рамках розробки методології трансферу технологічних інновацій на провідні позиції виходить перехід з ординарного виробництва на рівень стандартизованих сировинних ресурсів достатньо добре інтегрованих в переробну, харчову, технічну та фармакологічну галузі, що в свою чергу викликає необхідність більш серйозної роботи з наукоємною продукцією.

Методика досліджень. Предметом досліджень визначено інноваційні розробки в галузі рослинництва як об'єкти трансферу в АПВ. При розробці робочих моделей інноваційних напрямів в галузі рослинництва виходили з урахування позицій організації, структурної та ієрархічної побудови систем, формалізації та системного підходу. В процесі вирішення поставлених завдань використовували відповідні методи дослідження - діалектичний метод пізнання, абстрактно-логічний, монографічний, розрахунково-конструктивний, економіко-статистичний, графічний, моделювання та інші методи.

Основні джерела одержання необхідної інформації - статистичні звіти Держкомстату України; звіти бухгалтерського обліку науково-дослідних установ, дослідних господарств та агроформувань – виробників елітного та репродукційного насіння; оперативні дані Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації. Використовували літературні джерела та наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених-аграрників, нормативні акти та інструктивні положення з питань ринкових відносин в аграрному секторі та насіннєвій галузі.

Результати досліджень. В умовах економічних та організаційних трансформацій функціонування аграрної науки як оригінатора ОПВ та активного гравця на ринку наукоємної продукції і консалтингових послуг важливого значення набувають ефективність, системність та практична реалізація конкурентних переваг. На сьогодні задекларований перехід на інноваційну модель розвитку в АПК України потребує значних зусиль особливо щодо переходу в площину технологічності та виходу на рівень трансферу в АПВ та несуміжні галузі. Саме в цих сегментах виробників з підвищеною вірогідністю можна очікувати наявності попиту на об'єкти трансферу та їх інформаційне і наукове супроводження.

Починаючи з 2008 року, в галузі рослинництва все більше простежується фаза зростання, що зумовлює відповідне формування попиту на нове покоління технологій і технічних рішень. Якщо до 2008 року включно говорити про наявність інформаційного на наукового супроводження, як дієвого виробничого ресурсу і активного комерційного продукту, можна переважно фрагментарно, то з початком фази зростання намітилися тенденції до більш ефективного використання земельних та інших ресурсів і, як наслідок, необхідність відповідних трансформацій установ оригінаторів ОПВ.

Проведений аналіз потенційних споживачів селекційно-насінницьких та технологічних інновацій в Україні за рівнем рентабельності виробництва зернових та зернобобових культур (модельний об'єкт) виділяє їх концентрацію в сегменті рентабельності від 20,1 % до 100 % – як відсоток до загальної чисельності - 40,7 %, так і за відсоток до загального чистого доходу – 53,0 %.

Аналіз сучасного технологічного стану і потенціалу виробників України

через показники урожайності та посівних площ (зернові і зернобобові культури) свідчить, що основний сегмент займають суб'єкти господарювання з площами до 250 га (76 %), натомість посівними площами понад 3000 га володіють до 3 % виробників. Показники середньо багаторічною урожайності пшениці озимої знаходяться в сегменті виробників з посівними площами 500–1000 га. Тобто, підвищеними аргументованими очікуваннями щодо потенціалу і перспектив запровадження (трансферу) технологій (елементів технологій) характеризуються агровиробники з посівними площами понад 500 га. При цьому трансфер цілісних технологій найбільш очікуваним є в сегментах господарств з площами понад 2 тис. га, а технологій інтегрованих в інші галузі – з площами понад 3 тис. га.

В рамках забезпечення необхідного рівня конкурентоздатності та здійснення ефективного трансферу велике значення приділяється дотриманню відповідного рівня наукоємної продукції. Проведене дослідження одинадцяти потенційних об'єктів трансферу, на яких спеціалізується ІР НААН (2011-2013 рр.), продемонструвало, що в середньому за три роки рівень інноваційності по установі становив 47,1 % та наявність значної нерівномірності при створенні селекційних інновацій. Серед культур, які характеризувалися найбільш стабільним проявом рівня інноваційності та перевищували середній показник по генеральній вибірці (47,1 %), виділяються соняшник, кукурудза та пшениця озима.

Виходячи з вищезначеного, можна виділити серед об'єктів трансферу першу групу культур – соняшник, кукурудзу та пшеницю озиму, по яких найбільш обґрунтованою і аргументованою простежуються спеціалізація та потенціал наступного трансферу. При цьому слід зазначити, що по соняшнику і кукурудзі (гібридна основа селекції) враховували і батьківські компоненти. По культурах другої групи – жито озиме (гібридна та сортова основа селекції), тритикале яре, ячмінь ярий, горох та просо (сортова основа селекції) виділяється значний потенціал, реалізація якого потребує більш системної роботи за конкурентоспроможними напрямками. По третій групі – пшениця яра, тритикале озиме та соя (сортова основа селекції) - потрібен поглиблений аналіз і перегляд напрямів і моделей селекції.

В цілому по об'єктах трансферу генеральної вибірки актуальна проблема переходу на рівень стандартизованих сировинних ресурсів та їх інтеграції в інші галузі. Стратегічно важливою проблемою також визначається рівень технологічності та конкурентних переваг, без яких досить складно очікувати ефективної реалізації генетичного потенціалу продуктивності (РГПП) та гарантованих кінцевих результатів в рамках цілісних технологій. Найменшою часткою інновацій характеризувалися тритикале озиме - 28,5 %, соя – 33,3 % та пшениця яра – 42,8 %, що зумовлює необхідність корегування та активізації селекційного та трансферного процесу за інноваційними напрямками.

Під рівень підвищеної реалізації конкурентних переваг (життєвий цикл інновацій плюс інтенсивна фаза рядових розробок) підпадає 60,1 % ОПВ ЦНЗ АПВ Харківської області, а під рівень ординарної реалізації (екстенсивна фаза

рядових розробок плюс понад десять років) – 39,9 %. Тобто, визначальним за обсягами ОПВ є рівень підвищеної реалізації конкурентних переваг, що можна розглядати як свідчення інноваційного вектору розвитку. В цілому, для більш системної реалізації інноваційно-інвестиційного вектору в ближньостроковій та середньостроковій перспективі стратегічно важливим є вихід на співвідношення 70:30.

Одним з ключових та стратегічних блоків, що потребує вирішення, є нормування і регламентація обігу та комерційного використання інформаційно-консультативного ресурсу як специфічного товару в системі трансферу інновацій. В цьому сенсі простежується значна неузгодженість в засадах задекларованої комерційної реалізації розробок типу «ноу-хау» установами оригінаторами ОПВ, з одного боку, та їх використанням за адміністративними схемами, з іншого.

Аналізуючи сучасний стан, мотиваційні механізми, ресурсне забезпечення та ефективність реалізації потенціалу трансферу інновацій в українському агропромисловому виробництві, достатньо очевидною є наявність цілого кола проблем. За групуванням проблематику можна умовно розділити на внутрішній і зовнішній блоки. При цьому в межах блоків враховуються ієрархія чинників та відповідність до базових положень наскрізної координації. Розгляд з цієї точки зору вітчизняного агропромислового виробництва в блоці з аграрною наукою та зародками інноваційної системи свідчить, що практичної альтернативи переходу з точкових інновацій, як елементів технологій, на рівень цілісних технологій, як об'єктів трансферу, практично не існує.

Для умов вітчизняного АПК важливого значення відіграє і розробка вищеозначених напрямів і їх адаптація до рівня сприйняття розробниками та користувачами інновацій. Специфічним базовим науковим продуктом в галузі рослинництва є селекційно-насінницькі чинники технологій, а серед пріоритетних напрямів виконання завдання виділяється підвищення ефективності використання наукового потенціалу та наукоємної продукції в галузі рослинництва за рахунок відпрацювання складових трансферного процесу.

Розроблені підходи і алгоритми пройшли відповідну апробацію і використані в «Комплексній програмі інноваційно-інвестиційного розвитку АПВ Харківської області в період до 2020 року», ряді регіональних галузевих програм та інноваційно-інвестиційних проектів. В умовах вищеозначеної трансформації аграрного сектору економіки та запровадженні інноваційних засад розвитку галузі рослинництва важливого значення набувають відпрацьовані механізми ефективного та системного використання наявного інноваційно спрямованого наукового потенціалу.

Висновки. 1. За рівнем технологічного забезпечення галузі рослинництва Україна знаходиться в групі країн, що наздоганяють. При цьому наявний потенціал і динаміка процесів дають аргументовані підстави підвищення в середньостроковій перспективі інноваційного рівня та інвестиційної привабливості аграрного сектору України.

2. Розробка напрямів методологічного забезпечення трансферу інновацій в АПВ є специфічним продуктом зі значною динамікою зростаючого попиту.

3. В сучасних умовах перехід на рівень стандартизованих сировинних ресурсів та трансфер цілісних технологій розглядаються як стратегічні напрями забезпечення інноваційного розвитку вітчизняного АПК.

Список використаних джерел

1. Азізов С. П. Організація аграрного виробництва і бізнесу / С. П. Азізов, П.К. Канінський. – К. : Фенікс, 2006. – 790 с.
2. Мамалига С. В., Причепа Г. В. Агрмаркетинг: існуючі проблеми та шляхи їх подолання / С. В. Мамалига, Г. В. Причепа // Економіка АПК. – 2011. - № 2 (22). – С.94-98.
3. Захарчук О.В. Теоретико-методологічні та практичні основи функціонування ринку рослин.– К.: «Алефа», 2009.–С.79-104.
4. Кропивко В. Продовольча безпека країни: стан та перспективи / Валентина Кропивко // Матеріали інтернет-конференції 20-21 жовтня 2011 р. Тернопільський інститут АПВ НААН – секція 5. Економічні науки. [Інтернет ресурс]. Режим доступу: <http://www.confaiapv.at.ua/>
5. Чабан В.Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В.Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. - № 7. – С.68-72.

Аннотація

ОЦЕНКА КЛЮЧЕВЫХ ФАКТОРОВ ТРАНСФЕРА ТЕХНОЛОГИЙ В ОТРАСЛИ РАСТЕНИЕВОДСТВА

Тымчук В., Токарь И., Осипова Л.

В статье проанализированы основные факторы трансфера технологических инноваций в отрасли растениеводства. Выделены ключевые моменты и подходы относительно перехода на уровень стандартизированных сырьевых ресурсов и трансфера целосных технологий.

Abstract

THE MAIN FACTORS EVALUATION'S OF TECHNOLOGIES TRANSFER IN PLANT PRODUCTION

V. Tymchuk, I. Tokar, L. Osipova

The paper analyzed the main factors of the technological innovation's transfer in plant production. The key points to the transition to the level of standardized raw resources and integrity of technology transfer were highlighted and approached.